

ЧАСТ III

ОПАСНОСТИТЕ ОТДЯСНО

1. Истинската ревност за вярата и ревността „не по разум”.

Много често отклоненията вдясно от царския път се определят като прояви на ревност „не по разум”. Тя е твърде различна от ревността за вярата, за която о. Серафим пише в своята статия „Зилотите (ревнителите) от Света гора – закваската на истинското Православие днес”. Ето как о. Серафим разграничава истинската православна ревност от ревността „не по разум”: „Дори не е нужно да се казва, че православната ревност няма нищо общо с бездушната фарисейщина или с буквоедството в отношението към църковните закони за сметка на нейния дух; нито със сантименталното ‘възраждане’ [на Православието], с което някои заместват ревността; нито пък — определено не — със смесицата от фарисейщина и емоционалност, която подтиква някои заблудени новообърнати да мислят, че ‘знаят по-добре’ и от самите свети отци и подвижници какво представлява Православието. Човешка по произход, такава ‘ревност’ [неизбежно] се изгубва и остава само истинската ревност, вдъхновена от Светия Дух — винаги свежа и пламтяща. Епископ Теофан пише: ‘Не бъркайте едната ревност с другата. Духовната ревност се отдава изцяло на дела за угаждане на Бога и спасение на душата, тя е преизпълнена със страх Божий и неизменно остава внимателна към Бога, тя е заета всецяло с това да не допусне нито в мислите, нито в чувствата, нито в думи или дела нищо негодно на Бога, според напътствията на съвестта, която тя опазва чиста като огледало; тя запазва сърцето от всякакъв вид привързване към нещо друго, освен към Бога и божествените неща, и с надеждата да бъде преселена в друг свят, след като е отсекала всички земни надежди’.”¹

Трябва да отбележим, че когато пише за истинските ревнителите, носителите на ревността, вдъхновена от Светия Дух и ги нарича „зилоти” (ревнителите), о. Серафим използва това понятие в положителен смисъл. Така е, например, в споменатата статия „Зилотите (ревнителите) от Света гора”. В други случаи, когато описва отклоненията вдясно от царския път, о. Серафим използва названието „зилоти” в негативния смисъл, в който за съжаление то се използва почти единствено в наше време – като обозначаващо хора, фиксирани върху „предателствата” и „отклоненията” на другите, изживяващи своето християнство като непрестанно откриване и гомене на „еретиците” и „враговете” на Православието. Примери за такава употреба на понятието срещаме в писмата на о. Серафим до о. Алексей Янг. Тези две значения са напълно противоположни и за да избегнем възможните недоразумения и обърквания винаги трябва да имаме предвид контекста, в който о. Серафим използва названието „зилоти”.

¹ Царският път. Истинското Православие в епохата на отстъплението, - <http://www.bulgarian-orthodox-church.org/it/lode/frseraphimrose-royalpathbg.pdf>

2. Неофитите (новообърнатите) във вярата.

Именно на ревността „не по разум”, се поддадоха мнозина от новоприелите Православието млади хора на Запад, които се срещаха за първи път с него в лоното на Руската Задгранична Църква. Със заряда, присъщ на новоначалните, те веднага ставаха противници на либерализма и отстъплението от чистотата на вярата. В същото време те още не бяха усвоили в достатъчна степен автентичната православна духовност като основа и съдържание на своя вътрешен духовен живот. При липсата на лично усвоени духовни ориентири (най-важните от които при еклесиологическите разисквания са смирението и скромността като интелектуално-духовни качества) те неминуемо се плъзваха по едно повърхностно ниво и подкрепяха разсъжденията си с формални основания, каквито „откриваха” в църковните канони.

В писмата си до своя духовен син, свещеник Алексей Янг (сега архимандрит Амвросий), о. Серафим с малко думи, но много точно описа менталността и духовните нагласи на хората, поддали се на подобни изкушения. Преди всичко те страдат от „канонически буквализъм”. Непрестанно цитират каноните, но не ги схващат в светлината на здравата православна духовност, а ги откъсват от контекста на истинския християнски живот. Още през 1972 г. (в писмо от 31/18 ст. ст./ октомври) о. Серафим пише: „Относно каноните: за новообърнатите това обикновено е голям камък за препъване, първо, заради фарисейската съблазън, която бори всички ни и, второ, защото каноните, представляващи ‘закон’ на Църквата, **могат да бъдат разбирани и прилагани само в руслото на църковното Предание и в Духа, Който ръководи Църквата** [курсивът мой, К. Т.]. По-голямата част от Преданието на Църквата не е систематизирана, защото тя се намира в житията на светците и светоотеческите писания (за които, слава Богу, няма общ указател-индекс – иначе нито един неофит не би могъл да оживее!), а част от Преданието на Църквата още не е записана. Каноните са най-видимата част от Преданието на Църквата и някои неофити търпят корабкрушение тъкмо защото се хващат за тях и се опитват да ги приложат, без да познават цялото Предание, от което каноните са само една част.”²

Както се вижда, по това време о. Серафим е склонен да обясни законническото откъсване на църковните канони от истинската православна духовност и превръщането им в автономна и свръх-авторитетна сама по себе си система от буквалистично разбирани правила преди всичко с неопитността на новоначалните във вярата и с непознаването от тяхна страна на църковното Предание в неговата цялост. Или иначе казано – с липсата на духовен опит и богословска просветеност. По-късно той ще установи, че при отклоненията „вдясно” тесногърдото буквалистично отношение към църковните канони и използването им за църковно-политически каузи е присъщо и на хора, живели през по-голямата част от съзнателния си живот в църковна и дори в монашеска среда. Що се отнася до „неофитите” о. Серафим има пред вид преди всичко англоезичните вярващи, които се присъединяват към Руската Православна Задгранична Църква в Америка. Това са хора твърде често млади и интелигентни, но идващи от друга традиция или от нецърковна среда, които дотогава не са имали възможността да общуват с православни християни, да се докоснат на живо до истинската православна духовност. Те не са имали тази възможност в

² Письма отца Серафима (Роуза). Джорданвилль, 2005 г. с. 90.

семействата, в които са израснали или в кръга на своите познати и близки. Те не са имали възможността за живото общуване с носители на истински християнски дух, при което непосредствено и дори на несъзнателно ниво се създава „усетът“ за това що е Православието.³ Като всички новоначални, започващи своя път във вярата с ревност, но без никаква подготвеност, те неминуемо преминават през етап на по-слабо или по-силно изразени доктринерски нагласи и острота във възгледите и преценките и точно тогава се намират в най-голяма опасност да се отклонят „вдясно“ от спасителния път. Особено ако се намерят „авторитети“, които да им дават примера за едно „православие“, затънало в блатото на колективно тщеславие и самомнение, на самодоволство, на църковно политиканство, на себевъзприемане като единствената „истинска църква“.

3. В руските катакомби.

Оказва се обаче, че не само неофитите в неправославните страни са застрашени от това да възприемат изкривени модели на „истинското православие“. В редица общини в руските катакомби, намиращи се в принудителна самоизолация поради гоненията на комунистите, също се развива неправилни възгледи и нездрава духовност. Там се появиха и т. нар. „самосвятски“ общини, и групи с очевидно сектантски учения и манталитет. Но не за тях е думата. Тук имаме предвид отклоненията сред някои от катакомбниците, чиято принадлежност към Православието не подлежи на съмнение.

В посланието на неизвестен катакомбен пастир от 1962 г., поместено в статията на о. Серафим „Какво мисли Катакомбната Църква“, се казва: „...остротата на църковната борба доведе мнозина измежду ***по-ограничените църковни люде*** [к. м. – К. Т.] до изявления, че благодатта е отнета от последователите на митрополит Сергей, че техните тайнства не са тайнства и че посещаването на техните храмове осквернява християнина и го прави отстъпник. Тези възгледи започнаха да се разпространяват особено съвсем ***скоро след обнародването на Декларацията, когато паството започна бързо да се лишава от своите пастири и архипастири*** [к. м. – К. Т.], отправени на заточение, в затворите и в концлагерите.”⁴ Както става ясно, в цитирания текст се визира периодът непосредствено след публикуването на прословутото Послание от 1927 г. (известно под името „Декларация“) за лоялност на митрополит Сергей (Страгородски) и неговия Синод спрямо съветската власт, с което Църквата се поставя в пълно подчинение на управляващата болшевишка клика. Отношението към Декларацията от страна на клириците се превръща за властта в лакмус за тяхното отношение към съветската политика спрямо Църквата. Противопоставянето на новата църковна или по-точно антицърковна политика на митрополит Сергей „осветява“ най-принципните и твърди борци и ГПУ започва да ги арестува като „контрареволуционери“. Съденето е по бързата процедура и скоро те изпълват концентрационните лагери и затворите. Най-изтъкнатите архиереи и богослови на Руската Църква са откъснати от народа. Само понякога от тях се промъкват нелегално към вярващите техните послания и писма. Междувременно църковната борба се изостря непрекъснато. Сергианските йерарси са на свобода и увличат след себе си по-повърхностните във вярата маси, за които еклесиологичните въпроси са отвлечени, а

³ Впрочем, в наше време в почти същото положение вече се намират и младите хора, които се обръщат към вярата в традиционно православните страни, тъй като и в тях носителите на традицията са топящо се малцинство.

⁴ Какво мисли Катакомбната Църква?, *The Orthodox Word*, No. 96 (1981) pp. 21-23.

интересът им е ограничен до това да има отворен храм и свещеник, който да служи. Вярващите, които чувстват лъжата и предателството на сергианството, са в много тежко положение. Те са лишени от своите водачи. Понякога хората пътуват на стотици километри, щом научат, че някъде в катакомбни условия служи свещеник, който не се е огънал и е останал верен на Христовата истина и на изповедниците архиереи. Няма кой да задава верния духовен тон, няма кой да даде правилния ориентир. Няма кой да въоръжи църковния народ с точния богословски отговор, да очертае и обоснове правилната църковна позиция в противовес на отстъпниците. А хората имат нужда от подкрепа, от окуражаване. При липсата на пастири народът започва да проповядва сам на себе си. Проповедниците са тайни монаси или монахини, често пъти дори обикновени миряни – всичките без богословска подготовка. Те тръгват по селата и носят прости послания: „Патриарх Тихон наложи анатема на болшевиките, с тяхната власт не трябва да имаме нищо общо. Колхозът е сатанинско учреждение, влизането в него води до гибел. Служенето в армията е недопустимо за християнина – тя е на антихристовата власт. Приемането на съветските документи е грях, то означава приемане на богоборците.” Тази проповед е проста и разбираема, но и твърде ограничена. Едновременно с това болшевишката власт изкоренява с безпощадна жестокост църковните общини, които отхвърлят сергианската йерархия. Църковният живот на неприемащите сергианството преминава в дълбока нелегалност. Хората се събират в катакомбни условия да четат църковните служби – най-често без свещенослужител – „мирским чином” – поради липса на свещеници. Катакомбният живот често води и до продължителна изолация на групите от вярващи, при което няма откъде да дойде коректив за неизбежните отклонения от здравия духовен живот, няма кой да даде по-задълбочено разбиране, да посочи правилното отношение към случващото се в Църквата, към сергианската йерархия и нейния църковен статус. В тези тежки условия и особено поради липсата на необходимия богословски ресурс лесно се приемат простите и еднозначни оценки и обяснения, в които истината се примесва с ограничеността: „Сергианството е предателство и отстъпничество. Тайнствата на сергианите не са действителни, в техните храмове не се преподава Божията благодат, те вече са се превърнали в капища, в „сборище на злосторници” („церковь лукавнующих” – Пс. 25:5). Истинският православен християнин не трябва да ги посещава, за да не се лиши от благодатта.”

Така вследствие на гоненията и тежките материални условия, вследствие на лишаването от богословски подготвени пастири, в сложната църковна и политическа обстановка и поради изолираността на нелегалния църковен живот, в редица църковни общини на истинно-православните християни се формира едно крайно ригористично и дори понякога фанатизирано църковно съзнание. Възникнало като реакция на сергианския колаборационизъм, то нерядко се проявява и като негов „реципрочен” богословски отговор. Митрополит Сергей обявява за отпаднали от Църквата прекратилите църковното си общение с него клирици и вярващи; на свой ред, най-дясно ориентираните в еклесиологическата си позиция истинно-православни обявяват, че сергианският Синод сам се е поставил – той и подчиняващите му се – извън Църквата чрез своето предателство и сътрудничество с богоборците. Митрополит Сергей „запрещава” отделните се от него архиереи и свещенослужители, обявява ги за „безблагодатни разколници” поради това че не признават неговата църковна власт; от своя страна неговите най-крайни противници обявяват, че напротив, безблагодатни са самият митрополит Сергей и подчинената му йерархия поради тяхното несъмнено отпадане от Църквата, а техните тайнства са не само

недействителни, но и оскверняват християните, които трябва да странят от тях, за да не се лишат сами от благодатта и да не отпаднат от истинската Църква. Като обобщение бихме могли да кажем, че ако на отклоняващите се в крайни позиции „вдясно” християни им липсва необходимият духовно-интелектуален ресурс, то на сергианските йерарси и на оглавяващия ги митрополит Сергей (Страгородски), който се славел като един от най-ерудитаните руски архиереи, очевидно не им достига необходимият духовно-нравствен ресурс и устойчивост.

4. Йосифляните.

В същото време трябва да отбележим, че мнозина и от високопросветените архиереи на Руската Православна Църква намират, че митрополит Сергей и последователите му сами са се поставили извън Христовата Църква и са се лишили от спасителната благодат. В кипежа на острата борба да бъде запазена свободата на Църквата от безбожниците и техните сътрудници в църковните среди такава позиция е разбираема. Поведението на митрополит Сергей и назначения еднолично от него Синод е изключително агресивно спрямо изповедниците, които протестират срещу новата църковна политика, водена под диктовката на ГПУ, и отказват да изпълняват разпорежданията, нанасящи едно след друго тежки удари върху Църквата. Твърдите противници на митрополит Сергей и неговата нова църковна политика стават известни с названието „йосифляни” – по името на техния водач, Петроградския митрополит Йосиф (Петровъх). Митрополит Сергей запрещава, лишава изповедниците-архиереи от катедрите им, предава ги на църковен съд, обявява за отлъчени от Църквата всички, които са прекратили църковното си общение с него. След това ГПУ ги арестува. Митрополит Сергей обявява тайнствата, извършвани от „йосифлянските” клирици за недействителни и дори забранява да бъдат опявани миряните, които са починали в общение с тях. Мнозина архиереи и свещеници се стъписват пред заплахите да им бъде наложена забрана да свещенодействат и дори да бъдат лишени от сан. „Йосифлянските” водачи обявяват, че наказанията, които сергианският Синод налага на изповедниците, са недействителни, защото собствените му действия представляват предателство спрямо Църквата. Нещо повече, както бе изтъкнато, мнозина смятат, че с действията си митрополит Сергей и Синодът му сами поставят себе си извън Църквата. Митрополит Йосиф пише: „Защитниците на Сергей казват, че каноните позволяват отделяне от епископа само за ерес, осъдена от събор; против това възразяват, че деянията на митрополит Сергей напълно могат да бъдат подведени и под това условие, ако се вземе пред вид толкова явното нарушаване от негова страна на свободата и достойнството на едната, света, съборна и апостолска Църква. А освен това каноните много неща не са можели да предвидят. И въобще може ли да се спори за това, че по-лошо и по-вредно от всяка ерес е, когато забиват нож в самото сърце на Църквата – в нейната свобода и достойнство. Кой е по-вреден – еретикът или убиецът?”⁵

За да бъде позицията на „йосифляните” разбрана правилно, трябва да се има пред вид също и предисторията на сергианството. Няколко години преди злополучното Послание на митрополит Сергей от 1927 г. болшевиките се опитват да овладеят управлението на Руската Църква посредством предизвикването на обновленския разкол.⁶ Той е преодолян в резултат на тежка и остра борба, с крайно напрежение на силите. На 15 април (2 април, ст.

⁵ Письмо Митрополита Йосифа [Петровых] к одному петроградскому архимандриту, 1928 г., Губонин, Акты Святейшего патриарха Тихона..., Москва 1994, ПСТБИ, с. 561.

ст.) 1924 г. св. патриарх Тихон забранява молитвеното общение с обновленците. След това никой в Руската Православна Църква не мисли за тях по друг начин освен като за разколници, които са извън Църквата, извън спасителната ограда, извън благодатта. Това мнение се утвърждава заради тяхната неканоничност, но също така и заради тяхното предателско сътрудничество с богоборците срещу Църквата. Мнозина от борците срещу сергианството гледат на него като на новообновленски разкол, който повтаря обновленския. Ето защо за тях е естествено да дадат същата оценка относно принадлежността на сергианите към Църквата – те са извън нея. Разбира се, сергианството не е толкова открито антицърковно явление, каквото е обновленството и в това се състои сложността на тази втора борба на руските изповедници, започнала след 1927 г. Позициите и оценките на църковната опозиция по отношение на сергианството варират в широк диапазон. Но в никакъв случай не може да се каже, че отричащите благодатността на сергианската йерархия архиереи правят това от тесногърдие, фанатична ограниченост, самомнение, лидерски амбиции, липса на богословска просветеност или други подобни немощи. Напротив, в кипежа на борбата разбирането, че сергианството е отпаднало от Църквата, споделят и хора с висок духовен живот, широта на възгледите и солидна богословска подготовка. Нека вземем само един пример – Глазовския епископ Виктор (Островидов), прославен като свещеноизповедник от Руската Православна Задгранична Църква през 1981 г. Той е един от първите, застанали смело на принципната позиция, която отхвърля сергианския колаборационизъм и изисква прекратяване на църковното общение с митрополит Сергей и подчинената му йерархия. Влиянието на епископ Виктор е толкова голямо, че историците от Московската патриаршия, които предпочитат да представят антисергианското движение като мрежа от отделни „разколи”, говорят за „викториански разкол”, като визират последователите на епископ Виктор както в неговата собствена епархия, така и в съседните епархии.⁷ Епископ Виктор съвсем определено смята митрополит Сергей за нещо по-лошо от разколник и еретик, той приравнява неговото предателство с богоотстъпничество: „Като се явява с цялостната си дейност еретик и противник на Църквата, като превръща светлата Православна Църква от дом за благодатно спасяване на вярващите в безблагодатна плътска организация, лишена от духа на живота, митрополит Сергей в същото време чрез своето съзнателно отречение от истината и в своята безумна измяна на Христа е открит отстъпник от Бога на Истината. Той и без външен формален Църковен съд (каквото е невъзможно да бъде произведен) ‘се е самоосъдил’ (Тит 3.10-11)...”⁸ В съответствие с това разбиране епископ Виктор заявява: „...обявяваме бившия митрополит Сергей за лишен от молитвено общение с нас и всички

⁶ Обновленството е движение в РПЦ, възникнало след революционния преврат през февруари 1917 г. То има своя идеологическа програма за „обновяване” на Църквата; нейните цели са „демократизиране” на църковното управление и модернизиране на богослужението. В политическо отношение обновленците заявяват пълна поддръжка на светския режим и провежданите от него преобразувания.

⁷ Този подход – да се представи позицията на изповедниците в различните региони на Русия срещу сергианството като нееднородна мрежа от отделни „разколи” – йосифлянски, буевски, викториански и др. п. – е некоректен, защото всички те са в тесен контакт помежду си и в пълно църковно общение. В определен период от време те представляват единна структура, наброяваща според изследванията на съвременния църковен историк М. В. Шкаровски над 40 епископи. Представянето на изповедниците като отделни течения цели да създаде впечатлението, че става дума за отделни „разколнически групи”, отделили се от „каноничната” йерархия, оглавявана от митрополит Сергей. Сергианското мислене винаги свързва „каноничността” с външната монолитност и многобройността и за това се смята, че като се представят изповедниците като отделни групи, ще бъде по-убедително твърдението, че са разколници – защото така се подчертава, че са разпокъсани и по-малобройни.

⁸ Губонин, Акты Святейшего патриарха Тихона..., Москва 1994, ПСТБИ, с. 635.

верни на Христа и Неговата света Православна Църква и го предаваме на Божия съд: ‘отмъщението е Мое, Аз ще отплатя, казва Господ’ (Евр. 10:30)”.⁹ Във връзка пък със забраните за свещенодействие, налагани от митрополит Сергей на изповедниците, които протестирали срещу неговата антицърковна политика, епископ Виктор казва, че те нямат по-голяма стойност, отколкото ако такива запрещения биха решили да им наложат католици, протестанти, живо-църковници и др. п.: „Разликата е само в това, че католиците, протестантите и пр. са отпаднали по-рано от Божията Църква, а отстъпниците (антицърковници) сега, в наше време са прелъстени от дявола, ‘който ги е живи уловил, за да изпълняват волята му’ (2 Тим. 2:26).”¹⁰ Също и по повод разпореждането на митрополит Сергей да се поменават на богослужение богоборческите власти епископ Виктор заявява: „Като противно на Божието слово смесва във великото и най-свято тайнство на Евхаристията в едно ‘верните с неверните’ (2 Кор. 6:14-18) – Светата Църква и борещите се на смърт с Нея врагове – митрополитът с това свое богохулство нарушава молитвения смисъл на великото тайнство и разрушава неговото благодатно значение за вечното спасение на душите на православно вярващите. Оттук и богослужението става не просто безблагодатно поради безблагодатността на свещенодействията, но то става мерзост в Божиите очи и затова и извършващият го, и участващият в него подлежат на особено осъждане”.¹¹

Подобни безкомпромисни оценки може би събуждат у съвременния читател асоциации с познатите ни в наше време „ревнители не по разум”. Оказва се обаче, че зад тези думи съвсем не стои „зилот”, изпълнен със самоувереност в собствената си правота и готов да „отсича” без колебание от Църквата, да обявява за безблагодатни всички, несподелящи неговото „най-чисто” изповядване на вярата. Достатъчни са няколко щрихи от спомените на съвременниците, за да се очертае пред нас духовният портрет на епископ Виктор, впечатляващ със своята изключителна нравствена извисеност. Ето какво пише за него проф. И. М. Андреев: „...винаги с всички ласкав и приветлив, с неизменна светла радостна тънка усмивка и лъчисти светли очи. ‘Всеки човек трябва с нещо да бъде утешен’ – казваше той и умееше да утешава всички и всекиго. За всеки срещнат имаше някаква приветлива дума, а често даже и някакво подаръче. Когато след шестмесечно прекъсване се откриваше навигацията и в Соловки пристигаше първият параход, тогава обикновено, владика Виктор получаваше наведнъж много вещици и продоволствени пратки от материка. Владиката раздаваше за няколко дни всички тези колети, без да остави за себе си почти нищо. Той утешаваше мнозина, често напълно непознати за него затворници...”¹²

Подобни спомени е записал и бъдещият академик Дмитрий Лихачов: „Духовенството на Соловки [Соловецкия лагер – в ск. м., К. Т.] се делеше на ‘сергианско’, приело декларацията на митрополит Сергей за признаването на съветската власт от Църквата, и ‘йосифлянско’, съгласно с митрополит Йосиф, който не призна декларацията. Йосифляните бяха мнозинство. Цялата вярваща младеж беше с йосифляните. И причината за това не беше само в обичайния радикализъм на младите хора, но и в това, че начело на йосифляните в Соловки стоеше удивително привлекателният Вятски владика Виктор (Островидов). Той беше много образован, имаше отпечатани богословски трудове, но по

⁹ Пак там, с. 635.

¹⁰ [http://agios.org.ua/wiki/index.php/Виктор_\(Островидов\)](http://agios.org.ua/wiki/index.php/Виктор_(Островидов)).

¹¹ Губонин, Акты Святейшего патриарха Тихона..., Москва 1994, ПСТБИ, с. 634.

¹² И. М. Андреев, Воспоминания о Епископе Викторе (Островидове) – цит. по <http://catacomb.org.ua/modules.php?name=Pages&go=page&pid=172>

външен вид приличаше на скромнен селски свещеник. Посрещаше всички с широка усмивка (друг не го и помня), имаше рядка брада, румени бузи, сини очи. Носеше над расото плетена женска блуза, която му беше изпратил някой от неговото паство. От него се излъчваше някакво сияние на доброта и веселост. Стремеше се да помогне на всички и можеше да помага, тъй като към него всички се отнасяха добре и вярваха на думата му.”¹³

Сам Бог прослави своя верен изповедник през 90-те години на миналия век, когато бяха разкрити мощите му в село Нерица, в далечния север на Република Коми. Те се оказали нетленни, въпреки че престояли 63 години в блатистата земя на селското гробище.¹⁴ Записани са и чудеса, които започват да се случват веднага след кончината му.

Свещеноизповедник Виктор е само един пример. Подобни на неговите изказвания за сергианите имат мнозина видни архиереи, водачи на йосифлянското движение. Всички те са прославени в сонма на руските новомъченици и изповедници през 1981 г. и никой в Руската Православна Задгранична Църква никога не е виждал някакъв проблем в техните еклесиологически възгледи, никой не ги е квалифицирал като крайни. В своята книга „Катакомбните светци на Русия” о. Серафим (Роуз) също нарежда сред най-почитаните руски новомъченици и изповедници йосифлянските водачи или както още ги нарича с дълбока почит и любов, „отците-основатели на Катакомбната Църква”: митрополит Йосиф (Петровъх), архиепископ Серафим (Самойлович), архиепископ Димитрий (Любимов), епископ Виктор (Островидов), епископ Максим (Жижиленко), епископ Алексей (Буй) ... Впрочем видни архиереи от самата Задграничната Църква, в това число и светител Филарет (Вознесенски), нейният трети предстоятел, също имат подобни изказвания за Московската патриаршия – като за безблагодатна организация. Самият о. Серафим пише: „... Водещите йерарси, които все още бяха оставени на свобода и имаха възможност да обсъдят и вземат решение по това дело, стигнаха да заключението, че самият Сергей е изпаднал в разкол чрез своята “Декларация”...”.¹⁵ В същото време, о. Серафим ни казва, за Руската Задгранична Църква че тя „е била опазена от падането в крайността ‘отдачно’ (каквото може да бъде обявяването на тайнствата на Московската патриаршия за безблагодатни)”.¹⁶

Бихме могли да добавим тук и примера с неизвестния катакомбен пастир, чието послание от 1962 г. до неговите духовни чедата о. Серафим привежда в статията си „Какво мисли Катакомбната Църква”. По времето на хрущовските гонения в СССР през 60-те години на миналия век той, макар и сам да не е в общение със сергианската йерархия, смята за допустимо, при липса на друга възможност, да позволи на чедата си да приемат църковните тайнства от сергиански клирици. Самият о. Серафим пише: „...една дълбока

¹³ [Лихачев Д. С. Воспоминания. СПб., Logos, 1995. с. 255](http://www.sakharov-center.ru/asfcd/auth/?t=page&num=12670) – цит. по <http://www.sakharov-center.ru/asfcd/auth/?t=page&num=12670>

¹⁴ Сега те се намират, изложени за поклонение, в град Киров (до революцията – Вятка), в Спасо-Преображенския манастир, принадлежащ на Московската патриаршия (чиято йерархия епископ Виктор смяташе за безблагодатна!).

¹⁵ Възгледите на о. Серафим (Роуз) за сергианството, из главата „Митрополит Йосиф Петроградски и началото на Катакомбната Църква”, <http://www.bulgarian-orthodox-church.org/rr/lode/s.rose-sergianstvo.htm>

¹⁶ Царският път, 1976 г. Твърдението на о. Серафим, че Руската православна задгранична църква не е обявявала тайнствата на Московската патриаршия за безблагодатни е коректно, защото изказванията на митрополитите Филарет и Виталий излагат възгледите им в качеството на лично мнение, а не като съборна еклесиологическа позиция на Задграничната Църква.

църковна интуиция му подсказва, че въпреки трагедията на сергианството, всички искрени православни вярващи в Русия са все още част от същата Църква”.¹⁷

Виждаме, че о. Серафим изразява положително отношение към йосифляните от 30-те години на ХХ в. и никъде не изказва оценка за тяхната позиция спрямо сергианството като крайност, макар и мнозина от видните им представители да го смятат за безблагодатен разкол, ерес или дори за нещо по-лошо и от двете. В същото време той смята, че би било изпадане в крайност „вдясно“, ако Задграничната Църква обяви тайнствата на сергианската Московска патриаршия за безблагодатни. Няма ли тук противоречие във възгледите на о. Серафим? Налице са две различни оценки за една и съща позиция. Може би трябва да търсим обяснението за това в развитие на неговите възгледи, от един „поранен“ в един „по-късен“ период, например? Дори и бегъл поглед към хронологията на съчиненията му обаче ще ни убеди, че не следва да търсим отговора в тази посока. И едните и другите оценки са изразявани по едно и също време. Статията „Какво мисли Катакомбната Църква“, в която се коментира посланието на неизвестния катакомбен пастир, е публикувана през 1981 г., а книгата „Катакомбните светци на Русия“, в която са представени позициите на йосифлянските йерарси, е издадена през 1982 г. – годината на смъртта на о. Серафим. Тоест, и двете принадлежат към най-зрелия период от живота му. Следва да отбележим, че самият о. Серафим споделя позицията на въздържане от оценка относно благодатността на тайнствата на Московската патриаршия и другите официални църкви, съчетана с въздържането от църковно общение с тях.¹⁸ Защо тогава той никога не изказва преценка за позицията на йосифляните като за крайност „вдясно“? Самият о. Серафим не ни е оставил пряк отговор на този въпрос. Той просто пише по отделни случаи, по отделни позиции и изразява своето отношение към тях. Тези позиции се отличават твърде много по историческите условия, в които са изказвани. Отчитането на това обстоятелство може да ни даде много за разбирането на еднакво положителното отношение на о. Серафим към различаващи се еклесиологични концепции и техните изразители. Така в разгара на острата първоначална борба, когато за оцеляването на Руската Църква са насъщно необходими смелото изобличаване и решителните действия срещу сергианското предателство, по-резките оценки на изповедниците са напълно разбираеми. О. Серафим изтъква на преден план това, което е най-ценното в тяхната позиция – не оценката за валидността на тайнствата на сергианите, а самоотвержената им борба срещу сергианското предателство, което подчинява Църквата на враговете ѝ.¹⁹ „... именно за това йосифляните се отделили от Сергей през 1927 година: не заради неправилна еклесиология и не заради нарушения на каноните, а защото той отнел на Църквата най-ценното нещо за нея – нейната вътрешна свобода.”²⁰

По-късно, в спокойната обстановка на Запад в десетилетията след Втората световна война и най-вече от гледище на дистанцията във времето, осъждането на Московската

¹⁷ Какво мисли Катакомбната Църква?, *The Orthodox Word*, No. 96 (1981) pp. 21-23.

¹⁸ В писмото си до о. Алексей Янг от 27 юли (14 юли, ст. ст.) 1976 г. той пише: „Лично за нас проблем не съществува: отчитайки все по-нарастващото Отстъпление, ние нямаме евхаристийно общение с други юрисдикции освен Синода (на РПЗЦ – в ск. м., К. Т.)...”. Тоест, о. Серафим иска да каже, че се въздържа от църковно общение извън рамките на РПЗЦ.

¹⁹ Впрочем за самите руски новомъченици и изповедници темата за безблагодатността на сергианската йерархия не е централна, а по-скоро съпътстваща.

²⁰ Письма отца Серафима (Роуза). Джорданвилль, 2005 г., с. 187.

патриаршия като безблагодатна вече би било израз, според о. Серафим, на изпадане в крайност, на отклоняване „вдясно” от царския път, ако би било провъзгласено за официална еклесиологическа позиция на Руската Задгранична Църква. Действително, историята на противостоянето в Руската Православна Църква през 30-те години на XX в. ни показва колко внимателно трябва да се отчитат конкретните исторически условия, когато преценяваме дадена църковна позиция и поведение. Но тук има и още нещо, което е сякаш най-дълбокото основание, формиращо отношението на о. Серафим към разглежданите църковни явления и определянето им като вървене по царския път или отклоняване от него. Това е *оценката за духовното съдържание*, чийто израз са заеманите еклесиологически позиции в едни или други случаи. Както беше посочено и по-горе, мнозина от руските изповедници, отричащи благодатността на сергианската йерархия, са хора с висок духовен живот и техните еклесиологически разбирания в никакъв случай не са резултат от фанатична ограниченост, липса на богословска просветеност, тесногърдие, лидерски амбиции или други подобни немощи. Те са усвоили като съдържание на своя вътрешен духовен живот духа на православното Предание, но във вихъра на изключително сложни и драматични изпитания в живота на Църквата са изказали по-резки, полемично заострени и категорични съждения. Впрочем тъкмо заради духовното съдържание на тяхната позиция, а не само заради изповедническия им подвиг, нито о. Серафим, нито който и да било друг в Руската Задгранична Църква някога е определял тяхната църковна позиция като отклонение „вдясно”.

5. Ревнителите „не по разум”.

Примерът с йосифляните ни дава ключа за разбирането на „противоречивите” на пръв поглед оценки на о. Серафим за едни и същи от формална гледна точка еклесиологически възгледи. Всъщност о. Серафим никога не разглежда еклесиологическите концепции формално, никога не ги откъсва от отношението на техните изразители към автентичната православна духовност.

Мнозина съвременни ревнителите „не по разум” се позовават на руските новомъченици и изповедници, цитират техните изказвания (обикновено откъснати от конкретния и общия исторически контекст), смятат и представят себе си за наследници и продължители на техните еклесиологически възгледи, но това не е така, дори когато изглежда, че говорят едно и също с тях. Разликата е във вътрешното духовно съдържание, в приобщеността им към коренно различна по качеството си духовност. О. Серафим намира, че богословските позиции и концепции на ревнителите „не по разум” дори когато са формално или **„външно правилни”**, са лишени от истинския православен дух. Животът, делата показват най-добре истинското съдържание на изричаните думи: „... това, което светите отци са вършили, често е толкова ясно, че не се нуждае от тълкуване и не може да бъде изопачено.”²¹ Ето защо според о. Серафим е много полезно, когато се защитава определена богословска теза „да се привеждат случаи от техните (на отците – в ск. м., К. Т.) жития, подходящи по съдържание”.²²

Самият о. Серафим е прекрасен пример за духовния имунитет, който трябва да имаме срещу „фарисейската съблазън”. О. Алексей Янг пише за него: „Първото му писмо

²¹ Письма отца Серафима (Роуза). Джорданвилль, 2005 г., с. 56.

²² Пак там, с. 56.

получихме около седмица преди да бъдем приети в Църквата²³ в катедралния храм на Сан-Франциско. Това писмо е образец на неговите опити да ни покаже духа, криещ се зад буквата на закона. ... В това, както и в много други писма, о. Серафим никога не издаваше заповеди, никога не изискваше сляпо послушание и никога не намекваше, че съм наивен или глупав (макар често да бивах такъв).²⁴ „Да ни покаже духа, криещ се зад буквата на закона” – наистина, трудно може да се каже по-точно. Това е постоянният стремеж на о. Серафим – да постига автентичния дух на Православието. В друго писмо от (31/ 18 ст. ст. октомври, 1972) той пише: „Въобще, при спорове твърде много се набляга на каноните, но ако искаме в тези трудни времена да останем в лоното на Църквата, то трябва да бъдем верни на Духа на Църквата, а не на буквата на каноните.”²⁵ Разбира се, това не означава произволно отношение към църковните канони и свободно боравене с тях „по целесъобразност”, като с аргументи, с които може да се защитава каквато и да е църковно-политическа кауза. Има канони, които безусловно би трябвало да познава всеки християнин и да следи за тяхното спазване от йерархията. Има и други, които не следва законически да се абсолютизират и към които е приложим в по-голяма степен принципът на икономията. Кой е критерият? О. Серафим пише: „Разбира се, трябва да познаваме каноните, които непосредствено ни засягат и ако е възможно, при положение че сме научени от по-опитните във вярата или пък сме се посъветвали с тях, трябва да бъдем готови да ги защитаваме – например, каноните, отнасящи се до обща молитва с еретици, **нарушаването на които представлява предателство на самата идея за Църквата Христова** (к. м. – К. Т.).”²⁶

При отклоненията „вдясно” мисленето става жертва на едно своеобразно **еклесиологическо законничество**, което е резултат от неправомерно абсолютизиране на каноните. Както пише о. Серафим: „...ако някой от тези „закони” (каноните – в ск. м., К. Т.) стане абсолютен, то Православието ще се превърне във фарисейство.”²⁷ О. Серафим ни показва докъде може да доведе злоупотребата с каноните чрез един пример, който е познат и разбираем за вярващите от Руската Задгранична Църква – примерът на сергианството: „...може също да бъде посочен и целият въпрос за „сергианството”, посредством което за мъчителите от ГПУ стана възможно ‘да доказват’ на православните епископи, че митрополит Сергей ‘не е нарушил нито догматите, нито каноните’. Възможно е и да не ги е нарушил, но нима заради това ще го последваме с неговите „канони” в преизподнята, или ще последваме Христа по тесния път, водещ в рая, заедно с Неговите, напълно възможно, „неканонични” последователи²⁸ от последните времена?”²⁹

Много показателно е, че о. Серафим използва пример, който се отнася към отклоненията „вляво” – към сергианството – за да обърне внимание на едно от характерните изкривявания при отклоненията „вдясно”. Именно в рамките на сергианската менталност

²³ Става дума за преминаването на о. Алексий и съпругата му от римокатолицизма в Православието, в юрисдикцията на Руската Православна Задгранична Църква.

²⁴ Письма отца Серафима (Роуза). Джорданвилль, 2005 г., с. 43

²⁵ Пак там, с. 91.

²⁶ Письма отца Серафима (Роуза). Джорданвилль, 2005 г., с. 91.

²⁷ Пак там, с. 91.

²⁸ О. Алексий Янг пояснява: „Тук о. Серафим говори за Руската Православна Задгранична Църква, която беше смятана за неканонична от някои юрисдикции, защото не признаваше „властта” на Московската патриаршия, която се намиреше под ръководството и контрола на комунистите”.

²⁹ Письма отца Серафима (Роуза). Джорданвилль, 2005 г., с. 92.

Църквата започва да се схваща предимно като **организация**, тоест, в нейните външни измерения, а не като **организъм**, тоест, като тяло Христово, в което водещи са духовният живот и същностните духовни връзки, основани на единомисленото изповядване на вярата. Удивително е, че о. Серафим може да си позволи да използва пример от противоположния на „ревнителите не по разум” лагер, за да покаже опасните тенденции на посоката, която следват те самите. Когато се разчита повече на формалната организация, отколкото на духовното единство, на което тя е естествен външен израз, неминуемо се стига до „погасяване на духа”. Отклоненията и „вляво”, и „вдясно” водят до този резултат. Това не е изненадващо, ако си даваме сметка, че всяко отклонение от „царския път”, независимо от неговата конкретна църковно-политическа ориентация, е всъщност отклонение от истинската православна духовност. Наистина, има и различия, има и специфика в единия и в другия случай. При отклоненията „вляво”, характерни за официалното православие, **организацията** има за цел да събере колкото се може повече последователи под своята власт, независимо от техните възгледи. Обединяващият принцип е признаването на „каноничната” църковна власт и „послушанието” към нея. Нищо друго няма значение. Затова и вътре в самата „канонична” общност, обикновено съжителстват различни крила, които могат да имат взаимно изключващи се възгледи за Църквата и в крайна сметка – съвсем различна вяра. Поради това в средите на официалното православие често се случва да се наблюдават прояви на фанатична нетърпимост не само спрямо „разколниците”, но и спрямо такива, които се смятат за „свои”. При крайните „зилоти” принадлежността към „нашата” Църква също е задължително условие, за да бъде вярващият в „истинската” Църква. Но за разлика от официалното православие при „зилотите” никой не бива приет в „истинската” Църква, ако не изповядва „правилната” вяра. Както се вижда, за тях обединяващият принцип е единството във вероизповедта, което само по себе си е верният подход. Само че тук е налице увлечение в противоположната крайност: болезнено фиксиране в „правилността” на изповядването на вярата до най-дребни детайли. „Наш” е този, който вярва „правилно”, иначе казано – който приема безусловно всичко, което ние приемаме. Налице е не само характерното законническо отношение към каноните на Църквата, което се държи фанатично за буквата на закона и изгубва неговия дух, духа на Христовото Евангелие. Налице е и издигането в култ на собственото мнение относно вярата, абсолютизирането му в „норма на вярата”, в безусловен критерий за правилна вяра. Законничеството е стихията на фарисейския рационализъм във вярата. То удовлетворява една скруполюзна и себична човешка логика. Ясно е, че така разбираната вяра не може да приведе своите последователи към благодатно единство в Христа. Като се стреми да удовлетвори един заслепен от законничество и сомнение разум, тя много скоро става жертва на тези негови немощи. Човешките мнения неизбежно се различават, поради което закономерно се стига до все повече множещи се мнения=„изповядвания” на „истинската” вяра. Оттам и множещите се разделения сред „правилно” вярващите.

Вниманието на о. Серафим не се спираше само върху симптомите на дясната сектантска менталност, но се насочваше и към по-дълбоката духовна основа на това явление. За него беше ясно, че в крайна сметка човешките страсти са основният фактор за отклоненията вдясно. На първо място това са разните прояви на гордост, като, например, самоувереността и сомнението. В писмото си до о. Алексей Янг от 31 октомври (18 октомври ст. ст.) 1972 г. о. Серафим пише: „Не се доверявай прекалено много на своя ум, той трябва да бъде очистен чрез страдания, иначе няма да издържи изпитанията на нашето

сурово време. Не вярвам, че ‘логичните’ ще пребъдат с Христос и Неговата Църква в настъпващите страшни времена, защото ще има твърде много ‘различни причини’, препятстващи това. Тези, които се доверяват на своя разум, ще убедят сами себе си да напуснат.”³⁰ За съжаление това предвиждане на о. Серафим се изпълни през 1986 г., само четири години след кончината му, когато в Руската Задграничната Църква възникна т. нар. „Бостънски разкол”. Игуменът на Преображенския манастир в Бостън, архимандрит Пантелеимон, който беше неформален водач на крайното „дясно” крило в Задграничната Църква, обвини нейния Синод в икуменизъм и в догматически отклонения, и премина заедно със своите последователи в гръцката старостилна юрисдикция на архиепископ Авксентий. Десет години преди това о. Серафим със своята фина духовна чувствителност долови симптомите на неразумното зилотство и писа: „Сега във въздуха витае духът на зилотството; той даже стана модерен в англоезичното крило на нашата Църква, а умерената позиция на нашите епископи сега ще изглежда непоносима на тези, които разсъждават ‘логично’.”³¹ За о. Серафим този „дух на зилотството” беше неприемлив. Той нямаше колебания по отношение на него: „Ние не можем да следваме линията на ‘Бостънското православие’.”³² За него беше ясно, че то, „макар и да е видимо ‘правилно’, в действителност се намира извън православното Предание и е създадено от човешката логика. Това е едно ужасно изкушение на нашето време и вероятно повечето новообърнати ще бъдат въввлечени в него.”³³ В същото време о. Серафим подхождаше твърде внимателно към всяко едно явление в църковния живот, понеже много добре усещаше колко голяма е опасността в порива си да избегнеш едната крайност да изпаднеш в другата. Самото зилотство беше нагледен пример за това, докъде може да стигне ревността в отрицанието на икуменизма и сергианството, когато подхожда самоуверено към анализ и оценка на тия апостасийни явления и забрави, че спасението трябва да се извършва „със страх и трепет”. Напротив, о. Серафим винаги си поставяше тревожните въпроси: „Каква е нашата позиция? Какво трябва да правим?”³⁴ Тези думи изключват всякаква самоувереност, всякакво самомнение и предоверяване на собствения разум. Ако се обърнем към светите отци, лесно ще установим, че те ни учат точно на това – спасително е да възлагаме цялата си надежда на Бога, да не се надяваме на собствените сили и разум, на собствените преценки, да вървим с опасение, че можем да сбъркаме на всяка крачка и да загубим вярната посока. О. Серафим ни дава прекрасен пример за усвояване в дълбочина на това светоотеческо учение. Следващите думи показват ясно на какво разчита той за да устои в изпитанията и остане на спасителния царски път: „Чувстваме, че настъпват критични времена и за нас и за цялата ни Църква, и искаме горещо да помолим владика Йоан³⁵ да ни посочи как трябва да действваме, как да продължаваме. Дано по неговите молитви да останем на правилния път и да устоим в изкушенията, които ни очакват занапред.”³⁶ Колко чуждо е това мислене на горделивото самомнение, че „ние” сме истинските християни, че нашето (лично, групово) изповедание на вярата е единственото истинско православно

³⁰ Письма отца Серафима (Роуза). Джорданвилль, 2005 ., с. 94

³¹ Пак там, с. 186.

³² Пак там

³³ Пак там

³⁴ Пак там

³⁵ Става дума за светител Йоан Шанхайски и Сан-Франциски, който по онова време все още не е прославен църковно.

³⁶ Письма отца Серафима (Роуза). Джорданвилль, 2005 г., с. 187.

изповедание, че тъкмо (и само) ние сме „чистата като кристал” Христова Църква и всички останали, ако желаят да се спасят, би трябвало да се присъединят към нас!

Нещо повече, о. Серафим се вглежда с безпощадна самокритичност и назад, към изминатия път, с пълна готовност да изобличи своите грешки. На него му е чуждо всякакво „пазене на лице”. Без следа от каквото и да било опасение, че може да пострада духовният му авторитет, той споделя с духовния си син о. Алексей Янг мисълта, която го измъчва – че може би и сам е допринесъл за духа на зилотството: „Страхуваме се, че всички наши статии за зилотите, написани през предишните години, са спомогнали за създаването на това чудовище.”³⁷ Разбира се, дори сама по себе тази готовност да бъде честен, да поеме отговорността, да признае, че е грешил, красноречиво говори колко далеч е о. Серафим от духа на сектантското тесногърдие и самодоволния фанатизъм. Всъщност той винаги е бил далече от него. О. Серафим винаги е различавал истинската православна ревност от ревността „не по разум”, от „бездушната фарисейщина или ... буквоедството в отношението към църковните закони” – разграничения, които той направи именно в статията си за зилотите от Света гора. Когато споделя опасението си, че може би е допринесъл за утвърждаването на зилотството (в лошия смисъл на думата), о. Серафим съвсем не иска да каже, че е склонен да преразгледа своята позиция по отношение на съвременните форми на отстъплението, обхванали официалното православие. Нека да си припомним, че в последната година от живота си той издаде „Катакомбните светци на Русия” – книгата посветена на борбата на руските мъченици и изповедници срещу предателската църковна политика на сергианската Московска патриаршия. Страхът на о. Серафим е друг, той се опасява, че може би в статиите си не е намерил точния баланс на акцентите, че може би е поставял на преден план полемиката срещу „отстъпническото православие” пред разкриването и утвърждаването на истинската православна духовност. Разбира се, дори ако се приеме, че е налице подобно поставяне на тежестта върху полемичната страна в някои работи на о. Серафим, то във всеки случай това все още далеч не е характерното за неразумната ревност излизане извън рамките на автентичното църковно Предание. Но о. Серафим се страхува, че макар и косвено е подкрепил тази тенденция. Неговият извод е: „В бъдеще е необходимо да отделяме повече внимание на ‘усета’ за Православието, без който зилотството е безсмислено и даже вредно.”³⁸ Този извод е много важен. Той би трябвало да привлича вниманието на всички православни християни, които в днешните тежки за Църквата времена се стремят да останат верни на Православието. И така, по-силното оръжие в борбата срещу отстъплението е не неговото разобличаване, макар то да е неизбежно и необходимо, а самият пълноценен живот в Църквата, в духа и истината на православно Предание. Именно тогава и полемиката срещу съвременните форми на отстъплението като икуменизма и сергианството има своята истинска сила и основание, и само тогава можем да избегнем противоположните на тях крайности. О. Серафим пише: „Ние, които искаме да останем в истинското православно Предание, трябва да бъдем ревностни и твърди в нашата православност, без да ставаме фанатици ... Преди всичко трябва да се стремим да съхраним истинското благоухание на Православието...”³⁹ Как да постигнем това, как можем да се предпазим от фанатизма? Като полагаме усилия да запазим духовната приемственост с носителите на истинския православен дух: „Трябва да поддържаме жив контакт с руските духовници от по-старото

³⁷ Пак там, с. 186.

³⁸ Пак там

³⁹ Пак там, с. 187.

поколение... Преди всичко, разбира се, наши учители трябва да бъдат стълбовете на това старо поколение: владците Йоан и Аверкий и подобните на тях.”⁴⁰ И още нещо: „трябва поне малко да бъдем не от този свят; като се отделим от всички грижи и от всякакъв вид политика, даже отнасяща се до Църквата, да се храним с храна от другия свят, която Църквата ни дава в изобилие.”⁴¹ Ето това е истинската противоотрова срещу всякакъв вид сектантство и фанатизиране – подгръването на вътрешния съкровен живот в Христа.

О. Серафим виждаше, че за съжаление в наши дни разрушителният дух на времето изсушава ревността за духовен живот и тласка мнозина към търсенето на негови заместители – обикновено на плиткото ниво на църковната политика, където липсата на действителен и стойностен духовен ресурс се компенсира с осъждане на „еретиците” (като митингово понятие), отлъчване, анатемосване и други подобни прояви, които се преживяват като вяръност на Църквата и проява на истинска ревност, в крайна сметка – на истински християнски живот. За о. Серафим не беше трудно да направи следното предвиждане: „Дясното крило’ на Православието⁴², вероятно в бъдеще ще се раздели на множество неголеми юрисдикции, които ще се анатемосват една друга и ще се борят срещу останалите.”⁴³ Тъжни думи, които за съжаление видяхме в наши дни да се изпълняват. Видяхме студена, фанатизирана „свр̀х-правилност”, която се изживява като християнство чрез непрестанното громене на врагове, заклеймяване, безконечно анатемосване, на всяко отклонение от „правилното” изповядване на Православието, на всичко, което се различава от гротесково абсолютизираната собствена позиция. Не липсват днес юрисдикции, които са стигнали до абсурда да смятат себе си за единствените останали православни и да осъждат всички останали като еретици и разколници. Според тези, които са пленени от крайния дух на фанатизма, спасението е възможно само за принадлежащите към „истинската църква”, която се свежда до рамките на тяхната собствена юрисдикция. Оттук неусетно се получава приплъзването, вследствие на което задължителното условие започва да се мисли като достатъчно. И още нещо. В това подхлъзване надолу, макар и неизказана, осезаемо присъства мисълта, че принадлежащите към „правилната” църква ще бъдат спасени тъкмо и (в още по-притаен план) само по силата на принадлежността си към нея. И тук най-неочаквано се изправяме пред удивителното съвпадение на крайностите. „Задължителното условие” на фанатизираното и сектантско мислене съвпада със „задължителното условие” на официалното православие, за което по съвсем същия начин всички, които не принадлежат към корпоративния му съюз са „извън църквата” и са разколници, които в това свое състояние не могат да се спасят. Впрочем съвпадението е парадоксално само наглед. Отдалечаването от царския път означава отдалечаване преди всичко от християнския духовен живот, независимо дали отправната точка за това е либерализмът с неговите все по-комфортни „нови издания” на Православието или пък самодоволният фанатизъм, който също изгубва от погледа си насъщната потребност за достоверен християнски духовен живот. Неистини, фалш, двойни стандарти, ужасяващи нравствени падения – това са плодовете и на двете „противоположни” отклонения от царския път, ухаещ с аромата на Православието – пътя

⁴⁰ Пак там, с. 186-187.

⁴¹ Пак там, с. 187.

⁴² О. Алексий Янг пояснява, че под „дясно крило на православието” о. Серафим има пред вид не само Бостънската група в РПЗЦ, но също и някои крайни представители и юрисдикции на истинските православни християни в Гърция.

⁴³ Письма отца Серафима (Роуза). Джорданвилль, США, 2005 г., с. 186.

на автентичната православна вероизповед, *неразривно* свързана с автентичен православен духовен живот.

(СЛЕДВА)